

หัวใจไหว

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรม ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ เวลาไปเรียนตักกสิลา พระเจ้าสุทโธทนะส่งไปเรียน เรียนมาเพื่อมาเป็นกษัตริย์นะ เรียนวิชาการ ๑๘ แขนง การเรียนมาทางโลก เรียนมาเพื่อเป็นผู้นำ

๑. เป็นเจ้าชายด้วย

๒. มีการศึกษาทางโลก

นี่เพราะจะเป็นผู้นำ การเป็นผู้นำต้องมีการศึกษา มีวุฒิภาวะ มีการเป็นผู้นำ ฉะนั้น ปัญญาทางโลก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อม เวลาพร้อมแล้ว เวลาจะมาปกครอง เพราะสร้างบุญญาธิการมา ไปเที่ยวสวน เห็นเทวดา เห็นคนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย มันสะท้อนใจ มันสะท้อนใจเพราะได้สร้างบุญญาธิการมา

เวลาเราไปงานศพ เขาล้างหน้าศพ เขาเอาศพเวียน ๓ รอบ เขาทำทุกวิธีการเพื่อให้เราได้สะท้อนใจ แต่เราสะท้อนใจใหม่ละ? มันสะท้อนใจต่อเมื่อเป็นญาติพี่น้องของเรา แต่ถ้าไม่เป็นญาติพี่น้องของเรา เราไปเป็นตามประเพณี แต่เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปเที่ยวสวน เห็นคนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย มันสะท้อนใจมาก “เราต้องเป็นเช่นนั้นด้วยหรือ” ถ้าเราเป็นเช่นนั้นด้วย เราก็เกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยเกิดกับโลก

เกิดมากับโลก แล้วก็คิดโลก ก็อยู่กับโลกไป แล้วก็เวียนตายเวียนเกิดในโลกนี้

ฉะนั้น มีการศึกษาทางโลกมาแล้ว แต่เวลาจะออกศึกษาทางธรรม ถ้าออกศึกษาทางธรรม เห็นใหม่ ถ้าเราจะไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย มันจะหาได้ที่ไหน นี่สะดวกที่จะเป็นจักรพรรดิ ออกไปฝึกฝน ออกไปแสวงหาโมกขธรรม การแสวงหาโมกขธรรมนั้น เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา มันได้เข้าไปเผชิญกับกิเลสของตัวเองนะ

เวลาอยู่ในราชวัง เราก็มีความสุข มีความประณีต ทุกอย่างมีความพร้อมมาตลอด เวลาออกไปเผชิญกับความจริง เผชิญกับโลกนั้นแหละ เพื่อจะหาความจริงขึ้นมา ไปเจอความจริงขึ้นมา เห็นใหม่ เราจะไม่มีคนมาดูเลยอย่างนั้น จะไม่มีคนมาอุปัฏฐากดูแลขนาดที่ว่าในราชวัง ความเป็นอยู่มันก็ประณีตมาก เวลาออกไปอยู่ป่าอยู่เขา ออกแสวงหาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เจ้าชายสิทธัตถะนั่นนะ มันทุกข์ยากขนาดไหน ถ้ามันทุกข์ยากขนาดไหน นี่ไง เวลาмиเขาวนั้มีปัญญาทั้งนั้นนะ

ถ้าคนจิตใจอ่อนแอ มันก็ท้อถอย ท้อถอยก็กลับราชวังไป กลับไปเสวยเป็นกษัตริย์ดีกว่า เราจะไม่ทุกข์ยากขนาดนี้ แต่ไม่ทุกข์ยากนะ มันจะทุกข์ยากในสถานะการเป็นกษัตริย์ ในการเป็นผู้ นะ มันจะแบกรับภาระไปหมดนะ นั่นความทุกข์ยากอย่างนั้น โลกเขาเห็นว่าเป็นความสุข โลกเห็นว่าเป็นสถานะทางสังคม

แต่เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปแสวงหา ไปศึกษากับเจ้าลัทธิต่างๆ มันทุกข์ มันยากไปทั้งนั้นนะ เพราะเราไปศึกษากับเขา เราก็ต้องการวิชา ต้องการความรู้ ไปศึกษากับเขา แล้วเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ไปทำทุกรกิริยา เห็นใหม่ สิ่งนี้ทำมาทั้งนั้นนะ นี่คือเผชิญโลกใจ เผชิญโลกเพราะอะไร เพราะมันมีวิชา มีกิเลส มีต้นหาความทะยานอยาก ด้วยความไม่รู้เท่าของตัวเอง แต่จะเอาชนะสิ่งที่ว่าไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย แล้วมันหาได้ที่ไหนล่ะ? มันหาไม่ได้ มันถึงหัวนี้ไหว

เวลาพิสูจน์มาถึงเต็มที่แล้ว เวลามาถึงอาหารของนางสุชาดา ปัญจวัคคีย์ทิ้งไปเลยนะ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาแสวงหาอยู่ ปัญจวัคคีย์อยู่ ก็หวัง รอสิ่งที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว จะได้เอาสิ่งนี้มาบอกกล่าว เห็นใหม่ ปัญจวัคคีย์ก็อยากพ้นทุกข์เหมือนกัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปเที่ยวสวนก็อยาก อยากจะไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย แล้วมันจะทำอย่างไรล่ะ

เวลาออกค้นคว้า ออกประพุดิปฏิบัติขึ้นมา ปัญจวิสัยก็หวังตรงนี้ หวังว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสรู้ธรรม จะมีการชำระกิเลสในหัวใจ จะไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย แต่เวลาเห็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาฉันอาหารของนางสุชาดา มันหมดเลยนะ สิ่งที่เราคิดที่หวังมันหมดอ้ายตายอยาก ทิ้งไปเลยนะ นี่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเผชิญกับสัจจะความจริง

เวลาอยู่กับโลก อยู่เรื่องโลกๆ เวลาไปแสวงหาโดยโลก มีการศึกษามา วิชาการ ๑๘ วิชาการ ตั้งแต่เรียนตักกสิลามมา เวลามาเป็นราชกุมาร คูสิ จะเป็นกษัตริย์ ก็ต้องฝึกหัดการปกครอง ทั้งนั้นนะ มีคนรอบข้าง มีทุกอย่าง มีการฝึกฝนมา เวลาออกไปประพุดิปฏิบัติขึ้นมา นี่ปฏิบัติขึ้นมาเพื่อตัวเองแล้ว เพื่อจะเป็นความจริงแล้ว นี่เป็นความจริงกับตัวเอง ความไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ไปเรียนกับเจ้าลัทธิต่างๆ มันก็มีทุกอย่าง วิชาการ ทุกความรู้ ทุกความเห็นที่ว่าเป็นศาสนา ที่ว่าเป็นพระอรหันต์ทั้งนั้นนะ ไปศึกษาขนาดไหนมันก็ไม่ใช่ มันก็ไม่ใช่ ไม่ใช่เพราะอะไร

เพราะในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรียนมา ๑๘ วิชาการ เป็นกษัตริย์มา ปกครองคนมา เป็นผู้นำมา ไปศึกษากับคนอื่น คนอื่นเขาแสดงออกอย่างไร หัวใจนี้มันไม่ยอมรับ มันเป็นไปไม่ได้ มันเป็นไปไม่ได้ เห็นไหม พอเป็นไปไม่ได้ก็มาพิจารณาตนเอง นี่เราก็อามาเต็มที่แล้วนะ เวลาการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย เราเป็นมนุษย์ไซ้ใหม่ เราก็อาฝึกฝนทุกอย่าง เราก็อาทำทุกกริยาทุกอย่าง ทรมานร่างกายทั้งนั้นนะ จิตใจมันก็ฝึกจะบีบคั้นมันขนาดไหนมันก็บีบคั้นไม่ถูกต้อง เพราะทำสิ่งที่ไม่ถูกที่

ไม่ถูกที่ เห็นไหม ทำมาขนาดไหนแล้วนี่เรื่องโลกๆ แล้วพลิกกลับมาว่า เราทดสอบมาถึงที่สุดแล้ว ถ้าทำอย่างนี้ ตายเปล่า ถ้าตายเปล่า ทำอย่างไรละ นี่กลับมาละ ถ้าทำทุกกริยานี้ทำถึงที่สุดแล้ว ต่อไปนี่มันก็ต้องเป็นเรื่องนามธรรมแล้ว มันต้องเป็นเรื่องของหัวใจ มันเป็นเรื่องความดิบเถื่อนในหัวใจนี้ ถ้าความดิบเถื่อนในหัวใจ นี่มันดิบเถื่อนกับเรา จะผู้รอกหมากคิดขนาดไหน แต่กิเลสตัณหาความทะยานอยากถ้ามันครองหัวใจ มันดิบเถื่อนอยู่ภายในนั่นแหละ มันแสดงออกด้วยความหยาบความละเอียดยขนาดไหน มันก็มีความดิบเถื่อนในหัวใจของมัน

ฉะนั้น เราทดสอบมาหมดแล้ว ทีนี้เราก็อาต้องมาแก้กันที่หัวใจ ถ้าแก้ที่หัวใจ เราจะฟื้นฟูร่างกายให้เข้มแข็งก่อน ไปฉันอาหารของนางสุชาดา นี่ปฏิบัติคุณคนเดียวนะ “ถ้าเรานั่งคินนี้ ถ้าไม่สำเร็จ เราจะไม่ว่างจากที่นั่งนี้” ตั้งแต่ปฐมยาม มัชฌิมยาม ปัจฉิมยาม เวลาประพุดิปฏิบัติไปเป็น

ขึ้นเป็นตอนขึ้นไป สิ่งที่เป็นขึ้นเป็นตอนขึ้นไป ถ้ามันชำระอวิชชา อาสวักขยญาณทำลายกิเลสสิ้นไปแล้ว นี่หัวใจมันไม่หวั่นไหวใจ มันไม่ไหว มันมั่นคงของมัน มันคงเพราะอะไร

เพราะการกระทำ บุญเพณิวาสนาสติญาณ จตุปปาตญาณ อาสวักขยญาณ วิชชา ๓ ทำให้กิเลสสิ้นไปจากหัวใจ ถ้ากิเลสมันสิ้นจากหัวใจแล้ว มันไม่หวั่นไม่ไหวอะไรทั้งสิ้น ถ้ามันไม่หวั่นไม่ไหว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรียนทางวิชาการทางโลกมา ๑๘ วิชาการ เป็นผู้นำปกครองมา อยู่กับสังคมา นี้โลกเขาคิดกันแบบนี้ โลกเขาทำกันแบบนี้

แต่เวลาธรรมในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสรู้ธรรมขึ้นมาแล้ว “มันจะสอนใครได้หนอ ใครจะรับรู้ได้ ใครจะฟังได้” ทั้งๆ ที่ศึกษามา ทั้งๆ ที่มีปฏิภาณในการเป็นผู้นำมาแล้วยังปรารถนามานะ ๔ อสงไขย สร้างมาเป็นพระโพธิสัตว์ จะเตรียมมารื้อสัตว์ขนสัตว์ เห็นใหม่ โลกกับธรรมมันแตกต่างกันขนาดนี้นะ พอศึกษาทางโลกมันก็ศึกษามาเต็มที่แล้ว แต่พอมาตรัสรู้ธรรมขึ้นมา “มันจะสอนใครได้อย่างไร” มันลึกลับซับซ้อนขนาดนั้นนะ ลึกลับซับซ้อนขนาดที่ว่าสอนใครไม่ได้เลย

แต่เวลาสร้างเป็นพระโพธิสัตว์ขึ้นมา ผู้ที่ปรารถนาเป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย เบื้องขวา ได้สร้างบุญญาริการมา นางพิมพาก็ได้สร้างบุญญาริการมาด้วยกัน ราहुล กัณหา ชาลี ก็สร้างมาด้วยกัน นี่สร้างมาด้วยกันทั้งนั้นนะ การที่สร้างมาด้วยกัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา เพราะอำนาจวาสนาบารมีเป็นพระโพธิสัตว์ นี้บารมีเต็มขึ้นมาจะตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สิ่งที่สร้างมา นี่ไง สิ่งที่สร้างมานั้นเป็นบาทเป็นฐานที่ให้หัวใจนี้ตรัสรู้ขึ้นมาได้

แต่เวลาตรัสรู้ขึ้นมาแล้วจะสอนใครได้อย่างไร นี่จิตใจที่มันละเอียดลึกซึ้งขนาดนั้น แต่พอเสวยวิมุตติสุขก็ว่างธรรมวินัยนี้ไว้ เพราะอยากรื้อสัตว์ขนสัตว์ เพราะเวลาในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาทุกข์เวลายาก เห็นยมทูต คนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย “เราต้องเป็นอย่างนั้นหรือ” มันวิตกกังวลไปหมดล่ะ

เหมือนกับที่เราประพฤติปฏิบัติกันอยู่ที่นี่ เราอยากได้ อยากได้มรรคได้ผล เราก็วิตกกังวลกับการประพฤติปฏิบัติของเราอยู่ที่นี่แหละ แล้วเราก็ว่าจะเป็นไปได้จริงหรือเป็นไปได้จริง แต่เราก็มีสติปัญญา เราก็พยายามขวนขวายของเรา เราพยายามขวนขวายของเรา เพราะว่ามันจะเป็นไปได้

จริงก็เพราะความเพียรเท่านั้นละ “เราจะล่องพ้นทุกข์ด้วยความเพียร” ความเพียร ความวิริยะ ความอดสาหัส จะทำให้เราล่องพ้นทุกข์ไปได้ แต่ความเพียรมันก็ต้องเป็นสัมมาทิฐิ ความเห็นถูกต้อง

ถ้าความเห็นถูกต้อง องค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางธรรมและวินัยนี้ไว้นะ เวลาศึกษาคุณิ เทศนาครั้งแรกกับปัญจวัคคีย์ ไปเทศน์ยะ ได้มาเป็นพระอรหันต์ทั้งนั้นนะ ทั้งๆ ที่ว่า ทอดธุระนะ “จะสอนใครได้หนอ” แต่เวลาสอนมันก็ได้ ได้เพราะอะไร เพราะเขาก็สร้างบุญญาธิการของเขา มา เวลาเขาทำขึ้นมา เห็นไหม สอน สอนอะไร? นี่โดยเทศน์ธรรมจกๆ สิ่งทีประกาศธรรม สัจธรรมทีในหัวใจนี้มันรู้มันเห็น ถ้ามันรู้มันเห็น มันเป็นความจริงขึ้นมา นี่ประกาศธรรมอันนี้ เพราะจิตใจได้ทำสิ่งนี้

“ถ้าไม่มีกิจจญาณ สัจญาณ เราจะไม่ปฏิญาณตนว่าเป็นพระอรหันต์” นี่เวลาปัญจวัคคีย์จะไม่ฟังไง “เมื่อก่อนอยู่ด้วยกันก็ไม่เคยพูดว่าเป็นพระอรหันต์” ถ้าอยู่ด้วยกัน ศึกษาขนาดไหน จะสั่งสอนมันก็สั่งสอนได้ แต่สั่งสอนแล้วตัวเองก็ไม่มั่นใจในตัวเอง จะสั่งสอนได้อย่างไร แต่ขณะที่ประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เวลามันเป็นจริงขึ้นมา เพราะจิตใจมันไม่ไหวแล้ว มันสอนได้ ถ้าจิตใจไม่ไหว แต่โลกมันยังไหว

เห็นไหม โลกกับธรรม ถ้าโลกกับธรรม โลกมันยังไหวอยู่ เวลาสั่งสอนไป ปัญจวัคคีย์ปฏิเสธๆ แต่ปฏิเสธเพราะสร้างมา คำว่า “สร้างมา” เราได้สร้างบุญญาธิการกันมาด้วยกัน เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เวลาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ก็อุปฐากอุปถัมภ์กันมา นี่สร้างบุญกุศลมาทั้งนั้นนะ ทั้งๆ ที่กิเลสมันคิดค้น กิเลสมันดิบเถื่อน กิเลสมันปฏิเสธ กิเลสมันเห็นสภาวะจากโลกว่า ทรมาณตนมาขนาดนั้น แล้วเวลามาฉันอาหารของนางสุชาดา “นี่เป็นคนมักมาก เป็นคนออกไปทางโลกแล้ว มันจะตรัสรู้ธรรมขึ้นมาได้อย่างไร” นี่ใจมันปฏิเสธไง ปฏิเสธเพราะว่าอะไร

เพราะเรื่องธรรมะมันลึกซึ้งทีโลกไม่รู้ไม่ได้ ถ้าโลกไม่รู้ไม่ได้ แต่เวลาองค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธรรมจกๆ มา คุณิ “อัญญา โภณทัตถุญะรู้แล้วหนอ อัญญา โภณทัตถุญะรู้แล้วหนอ”

“สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายต้องดับไปเป็นธรรมดา”

แต่ต้องเป็นธรรมนะ

แต่ของเราคิดกันเป็นโลกใจ “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายต้องดับไปเป็นธรรมดา” ก็เห็นนะ เกิดดับๆ ไฟฟ้าก็เปิดอยู่ทุกวันนี้ มันก็ติดดับๆ อยู่นี่ แล้วมันเป็นอะไรขึ้นมาล่ะ

เพราะจิตใจเราไม่มีพื้นฐาน ไม่มีบุญญาธิการขนาดที่ว่าเราจะรู้ของเราได้

ถ้ารู้ของเราได้นะ คุณ “อัญญาโกณฑัญญะรู้แล้วหนอ อัญญาโกณฑัญญะรู้แล้วหนอ” มันเป็นความจริงขึ้นมา ถ้าเป็นความจริงขึ้นมาอย่างนี้ เวลาเทศน์ต่อไปจนปัญญาวัคคีย์เป็นพระโสดาบันทั้งหมด เทศน์อนัตตลักษณะสูตร เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด

ถ้าเป็นพระอรหันต์ เผยแผ่ธรรมๆ มา วางธรรมและวินัยนี้ไว้ละ ถ้าวางธรรมวินัย เราศึกษาทางโลกก็เป็นโลก ถ้าเราศึกษาเป็นธรรม สิ่งนี้ศึกษาไว้เพื่อประพฤติกปฏิบัติ

ถ้าศึกษาทางโลก เราสู้ เรามีความรู้ความเข้าใจ เห็นไหม ถ้าทางโลกบอก การศึกษา โลกจะเจริญเพราะการศึกษา...ใช่ โลกเจริญเพราะการศึกษา ต้องมีปัญญา เทคโนโลยีต่างๆ ที่เขามีเทคโนโลยีของเขา ชาติเขาจะเจริญมาก เจริญนั้นเจริญทางโลก

แต่ถ้าเจริญทางธรรมล่ะ เจริญทางธรรมนะ จิตใจ เห็นไหม คุณ ในครอบครัวของเรา เรามีความกตัญญูกตเวที ในครอบครัวของเรา เรามีผู้หลักผู้ใหญ่ ในครอบครัวของเราให้ภัยต่อกัน สิ่งนี้มันมีคุณค่าทางน้ำใจ ถ้ามีคุณค่าทางน้ำใจ สิ่งที่เราแสวงหาทางโลก เทคโนโลยีต่างๆ เพื่อความสะดวกสบายในบ้าน เราก็ต้องการ ถ้าเราต้องการขึ้นมา มันเติบโตขึ้นมาพร้อมกัน ถ้ามันเติบโตขึ้นมาพร้อมกันนะ แต่ถ้าทางโลกมันก็เป็นโลกทั้งหมด

ฉะนั้น พอเราศึกษาธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่เป็นโลก ถ้าศึกษาเป็นโลกขึ้นมา ถ้าศึกษาเป็นธรรมล่ะ? ศึกษาเพื่อประพฤติกปฏิบัติ ศึกษาเพื่อตัดแปลงตน ถ้าตัดแปลงตนนะ เอาหัวใจของเราไว้ในอำนาจของเรา สิ่งนี้ประเสริฐที่สุด ประเสริฐที่เราจะเริ่มต้นประพฤติกปฏิบัติกันนี้ไง

ถ้าเราศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วเราเริ่มต้นปฏิบัติละ ถ้าเราจะปฏิบัติ คุณปฏิบัตินะ เห็นไหม ในเซน ในมหายาน พระเขาไปกัน ๒ องค์ เขาเห็นธงใจ เวลาชงเวลาลมพัดมันไหว ลมพัดนี้มันไหว พระเขาเอียงกันนะ ต่างคนต่างมีความรู้

คนหนึ่งเขาบอกว่า เพราะมันมีธง ธงมันถึง โบกสะบัด

พระองค์หนึ่งบอกว่า เพราะมันมีลม ถ้าไม่มีลม ธงจะโบกสะบัดได้อย่างไร จะไหวได้อย่างไร

เถียงกันว่า คนหนึ่งว่า ธงมันไหวเพราะลม อีกองค์หนึ่งเถียงว่า เพราะมีธง มันถึงไหว

นี่ไง แล้วก็เถียงกันอยู่ ๒ คน เถียงกันอยู่นั่น ลงกันไม่ได้ ต่างคนต่างว่าตนมีปัญญาทั้งนั้น นะ นี่เราก็เหมือนกัน ที่เรานี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่องโลกก็เข้าใจแล้วนะ เรื่องโลกเรียนมา ๑๘ วิชาการ แล้วฝึกหัดการเป็นผู้นำมา ฝึกหัดการปกครองมา นี่เรื่องโลกก็เข้าใจ

แต่เวลามาตรัสรู้ธรรมขึ้นมาสิ “จะสอนใครได้หนอ จะสอนใครได้หนอ” แต่ก็สอน พอสอนปัญจวัคคีย์เป็นพระอรหันต์ ยสะเป็นพระอรหันต์ พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ องค์ เป็นเอหิภิกขุ บวชให้ทั้งหมด ทั้งบวชให้ด้วย ทั้งสอนด้วย จนเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด เห็นไหม นี่ก็สอนได้ สอนได้ตามความเป็นจริงใจ

ฉะนั้น เราจะประพฤติปฏิบัตินะ เราศึกษามาเพื่อประพฤติปฏิบัติ

ในการปฏิบัติ เริ่มต้นจากการปฏิบัติของเรา ถ้าเรากำหนดพุทโธ มันก็เป็นสมาธิอบรมปัญญา ถ้าเราใช้ปัญญานะ เราใช้ปัญญาตรีกตรองของเรา ถ้าเราใช้ปัญญาตรีกตรองของเรา ถ้ามีสติปัญญาทันขึ้นมา มันก็สงบระงับเข้ามา ถ้ามันสงบระงับเข้ามา มันก็เป็นปัญญาอบรมสมาธิ ถ้าสมาธิอบรมปัญญาหรือปัญญาอบรมสมาธิ มันเป็นความสงบของใจ ถ้าความสงบของใจ ถ้าใจมันสงบระงับเข้ามา ในการประพฤติปฏิบัติขึ้นมา มันจะเข้าสู่ธรรม ถ้าจิตใจไม่สงบระงับเข้ามา มันก็เป็นเรื่องโลกๆ ใจ

ฉะนั้น เวลาบอกว่า ถ้าสมาธิอบรมปัญญา นี่ธง สมาธิอบรมปัญญา นี่ธงมันไหว แล้วถ้าปัญญาอบรมสมาธิ นี่ลม ถ้าลมมันไหว แล้วธงมันไหวเพราะมันมีธง หรือมันไหวเพราะมันมีลม ละ มันไหวเพราะอะไรละ? มันไหวเพราะใจมันไหว มันไม่ใช่ธงไหวหรือลมไหว หัวใจมันหวั่นไหว ถ้าหัวใจมันหวั่นไหว หัวใจมันยังมีวิชาอยู่ หัวใจมันยังไม่เข้าใจอยู่ นี่หัวใจมันไหว มันไม่ใช่ธงไหวหรือลมไหว

ธงไหวหรือลมไหว ที่เขาบอก เห็นไหม “มันเป็นเช่นนี้เอง มันเป็นเช่นนี้เอง ธรรมะเป็นธรรมชาติ ธรรมชาติมันเป็นแบบนี้เอง”

“ธรรมะมันก็เป็นธรรมชาติ มันก็เป็นเช่นนี้เอง”

เช่นนี้เอง แล้วเถียงกันทำไม เเถียงกันเพราะอะไร

เถียงกันเพราะว่าหัวใจมันไหว ไหวเพราะอะไร ไหวเพราะมีวิชา ไหวเพราะมันไม่รู้ พอไม่รู้ขึ้นมา นี่เราศึกษาธรรมะกัน เราศึกษามาอย่างนี้ ศึกษามาทำไม? ศึกษามาเถียงกัน ศึกษามาบอกว่า “พุทธโฆไม่ต้องทำความสงบของใจไหม หรือต้องใช้ปัญญา”

นี่เขาบอกว่า “ต้องใช้ปัญญาเลยนะ นี่ปัญญาจะเป็นวิปัสสนา ปัญานี้เป็นการชำระกิเลส ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา เราต้องใช้ปัญญาไปถึงชำระกิเลส ไปทำความสงบของใจอยู่นี้ มันเสียเวลาเปล่าๆ นี่มันเสียเวลา เสียเวลาเพราะมันเป็นสมถะ มันไม่มีปัญญาคขึ้นมา ถ้าไม่มีปัญญา มันจะฆ่ากิเลสได้อย่างไร”

ถ้าพวกเราพุทธโฆๆ ถ้าจิตมันสงบ ปัญญาอบรมสมาธิ ถ้ามีสมาธิแล้วเกิดปัญญาคขึ้นมา ต้องมีความสงบก่อน ถ้ามีความสงบ มันต้องมีความสงบก่อน สงบแล้วมันเกิดปัญญาคขึ้นมา มันถึงจะเป็นมันถึงจะเข้าสู่ใจ มันถึงเข้าสู่สัมมาสมาธิ

นี่ธงมัน ไหวหรือลมมัน ไหวล่ะ

นี่ก็เหมือนกัน สมถะหรือวิปัสสนา สิ่งใดเป็นความจริงล่ะ

มันก็คิดของมันไป ในเมื่อหัวใจมันไหว หัวใจไหวมันก็มีการถกเถียงกัน แต่ถ้าหัวใจมันไม่ไหวล่ะ มันต้องรู้จริง ถ้ามันรู้จริงขึ้นมาะ ถ้าหัวใจไม่ไหว นี่มันถึงเป็นสมถะหรือเป็นวิปัสสนา มันจะเป็นสมถะหรือเป็นปัญญา ถ้าเป็นสมถะหรือเป็นปัญญา

ถ้ามันเป็นสมถะ เขาว่า “เป็นสมถะแล้วมันไม่เกิดปัญญา”

อันนี้ก็บอกว่า ถ้าสมถะคือสมาธิ สมาธิคือธงมันไหวๆ ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธินะ อันนี้ลมมันไหว นี่ไง เพราะใจมันไหวๆ ถ้าใจมันไม่ไหวนะ มันไม่ไหวเพราะอะไร เพราะมันรู้จริง ถ้า

เรากำหนดพุทโธๆ ถ้าจิตมันสงบเข้ามา พอสงบเข้ามาแล้ว ถ้ามันเกิดปัญญาขึ้นมา มันสงบเข้ามา นี่มันได้รับรส

จิตสงบนะ จิตของคน คุณติ เราทำสมาธิกัน เราทำความสงบของใจ ถ้าใจมันไม่สงบ เราพยายามพุทโธของเรา พยายามทำใจของเราให้สงบ ถ้ามันสงบเข้ามานะ มันรู้ตัวของมัน “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต” แม้แต่จิตสงบมันก็เป็นเงาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จิตสงบกับจิตไม่สงบ

จิตไม่สงบ เห็นไหม คุณติ อย่างเรานี้เราไม่ได้ทำความสงบ เรานั่งอยู่เฉยๆ มันเหม่อลอย จิตสงบไหม คนที่เหม่อลอยนี่จิตสงบไหม ปุณฺณนี้ เวลาเราฟังชาน คุณติ เราต้องการสิ่งใด เราเป็นนักเลงการพนัน เราเป็นนักเลงต่างๆ พอนักเลงมันไม่ได้ทำสิ่งนั้น มันก็อึดอัดขัดข้อง คนติดการพนัน คนติดแสงสีเสียง คุณติ วยรฺรณ เวลากลางคืน มันอยู่ไม่ได้หรอก มันจะต้องไปหาแสงสีเสียงของมัน แล้วถ้ามันไม่ไป มันทนไหวไหม นี่ไง นี่มันเป็นเพราะอะไรล่ะ เพราะมันไม่สงบ

แต่เวลาถ้าเราทำความสงบของใจนะ จิตใจเราสงบ เรานั่งของเรา เรามีสติปัญญาของเรา เรานั่งของเรา มันเหม่อลอย มันเป็นสมาธิไหม มันเป็นสมาธิหรือเปล่า? มันไม่เป็น แต่มันปล่อยไหม? มันปล่อย มันไม่ได้คิดใจ มันไม่ได้อยากเป็นอยากไป อยากไปอะไรกับเขา แต่มันก็เหม่อลอย มันเหม่อลอยเพราะอะไรล่ะ นี่ไง เพราะจิตใจมันเป็นโลกๆ มันปล่อยวางของมันได้นะ

ถ้าคนเวลาเหม่อลอยนี่มันไม่ได้คิด มันไม่ได้คิดอะไรเลย มันอยู่ปกติของมัน แต่เป็นสมาธิไหม? ไม่เป็น ไม่เป็น แล้วเวลาเกิดปัญญา ปัญหามันคืออะไร? ก็ฟังชานไง “เออ! เราเป็นคนดี เราเลิกการพนันได้ เดี่ยวนี้การพนันเราไม่เล่นแล้ว” เด็กที่มันเคยคิดในแสงสีเสียงมันก็บอก “เออ! เดี่ยวนี้เราไม่ไปแล้ว เดี่ยวนี้เพราะเราไปแล้วเสียสุขภาพด้วย เสียเงินเสียทองด้วย แล้วมันยังเกิดอันตรายด้วย เดี่ยวนี้เราไม่ไปแล้ว เราเป็นคนปกติ” เป็นสมาธิไหม? ไม่เป็น

นี่ไง มันไม่เป็น เพราะอะไร เพราะหัวใจมันไหว หัวใจมันไม่รู้เรื่อง

แต่ถ้าเรากำหนดพุทโธๆ ของเราล่ะ เรากำหนดพุทโธๆ ของเรา ถ้าจิตมันสงบ “อัม! นี่รสของธรรม” จิตมันสงบนะ จิตมันสงบ มันมีสติ นี่จิต เห็นไหม “สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี” ที่มันฟังชาน ที่มันเค็ดร้อน อยู่กับเรื่องโลกๆ เพราะอะไร เพราะความคิดเป็นเรา อารมณ์เป็นเรา สุขทุกข์เป็นเรา เป็นของเราหมดเลย นี่มันเป็นเพราะมันเป็นเรื่องโลกๆ ใจ

การเกิดเป็นมนุษย์นะ เวลาเราวิจัยเรื่องการเกิดเป็นมนุษย์ คูลี “มนุษย์” การเกิดเป็นมนุษย์นี่ เป็นอริยทรัพย์ มนุษย์สมบัติ การเกิดเป็นมนุษย์มันก็เป็นธรรมชาติของมัน มีธาตุ ๔ และขันธ์ ๕ มันก็มีความรู้สึกนึกคิดเป็นธรรมดา ทีนี้เราก็อยู่กับความรู้สึกนึกคิดนี้ เวลาเราศึกษาธรรมๆ เราก็รู้ที่อยู่ ศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า “กายกับใจๆ” ก็พูดกันปากเปียกปากแฉะ แล้วกายกับใจเป็นอย่างไรละ จับไปสิ ที่ตรงไหนเป็นกาย ตรงไหนเป็นใจ...มันก็จับ มันก็เป็นความรู้สึกไปหมด นี่เพราะมันปากเปียกปากแฉะ มันไม่ได้ทำจริง

ถ้าเรากำหนดพุทโธๆ ถ้าจิตมันสงบเข้ามา มันรับรู้ของมัน ถ้ารับรู้ของมันนะ มันจะเป็นสมณะหรือจะเป็นปัญญาละ มันจะเป็นอะไรละ จิตมันสงบเข้ามานี่ จิตสงบเข้ามามันคือปัจจัยตัดตั้ง คือสิ่งที่มันรับรู้ใจ แล้วเวลามันเหม่อลอย เวลาเราอยู่ทางโลก เวลาเราศึกษากัน บอกว่า “มันคือการปล่อยวางๆ ถ้าเป็นการปล่อยวางแล้ว สมณะมันไม่เกิดประโยชน์สิ่งใด”

ไม่เกิดประโยชน์สิ่งใด เพราะความรู้สึกนึกคิดมันเป็นปกติ ความรู้สึกเหม่อลอยมันก็ไม่มีอะไรรับรู้ในหัวใจอยู่แล้ว แต่ถ้าจิตมันสงบ มันมีสติปัญญาของมัน ถ้ามีสติปัญญาของมัน มันรับรู้ของมัน

พอรับรู้ของมันนะ จิตที่มันอาบเหงื่อต่างน้ำ มันแบกรับภาระ มันแบกภาวาสวะ แบกภพ แบกความรู้สึกนึกคิดนี้ไว้แล้วมันปล่อยวาง มันปล่อยวางเพราะมันมีสติปัญญา เพราะพุทโธๆ มันเป็นคำบริกรรม จิต ไม่ให้ไปแบกหามสิ่งใด ให้อยู่กับคำบริกรรม มันชำระล้างตัวมันเอง ถ้ามันชำระตัวมันเอง เวลามันปล่อยมานี่ “โอ้โฮ! ทำไมมันสุขขนาดนั้น” แล้วอยากได้ก็ไม่ได้ “ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ” มันเป็นเพราะมีสติ เพราะเรากำหนดพุทโธของเราเข้ามา เพราะมันกำหนดพุทโธเข้ามามันก็สงบเข้ามา

ถ้าปัญญาอบรมสมาธิละ ปัญญาอบรมสมาธิ เห็นไหม เราใช้สติปัญญาไล่ความคิดของเราไป พอถึงความคิดมันหยุด แต่รสชาติไม่เป็นแบบนี้ รสชาติไม่เหมือนพุทโธๆ แล้วจิตสงบเข้ามานี้จะร่วมเย็นของมัน แต่มันปล่อยก็รู้ว่าปล่อย แต่มันปล่อยก็รู้ว่ามันมีสติมีปัญญา คือมีการรับรู้

มีการรับรู้ว่า...เด็กมันติดแสงสีเสียง เด็กมันคิดตริกในธรรมะ เด็กมันก็คิดของมันตามธรรมชาติของมันนั่นแหละ แต่เรามีสติปัญญา “คิดทำไม คิดนี้แบกหามภาระความคิดนี้หรือเปล่า ความรู้สึกนึกคิดนี้ได้แบกหามไหม เออ! คิดแล้วมันก็เป็นภาระ มันมีน้ำหนัก มันมีความกดดันใจ แล้วคิดไป แล้วคิดแล้วเครียดไหม ถ้าคิดอยากให้มีมันสงบแล้วมันไม่สงบจะเครียดไหม? เครียด”

เครียดเพราะอะไรล่ะ เครียดเพราะมันเป็นอัตตกิลมถานุโยค กามสุขัลลิกานุโยค นี่ถ้ามันสมคูล
ขึ้นมามันก็ปล่อย

ถ้ามันปล่อย มันปล่อยอย่างไรล่ะ? สติปัญญามันทัน พอสติปัญญา มันก็ปล่อย ปล่อยมันก็
รับรู้นะ “เออ! ปล่อย เออ! มันมีความรู้สึกเนาะ ถ้ามันไม่คิดมันก็ได้เนาะ คิดมันก็ได้เนาะ” เห็น
ไหม สมาธิอบรมปัญญาหรือปัญญาอบรมสมาธิ ชงไหวหรือลมไหว

ถ้าหัวใจมันไหว เพราะหัวใจมันไม่เคยทำ เพราะหัวใจไม่เคยทำ หัวใจก็ไม่รู้ มันก็เลย
หวั่นไหว พอหวั่นไหว เราศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้ามา แล้วเราก็มา
เถียงกัน “จะทำสมณะหรือจะใช้ปัญญา” แต่ถ้าคนที่เขาทำ คนที่ประพฤติปฏิบัติของเขา นี่ชงมัน
ไหวหรือลมมันไหว? หัวใจสิ มันไหว หัวใจมันไหวเพราะอะไร หัวใจมันไหวเพราะมันไม่รู้ไง
มันไม่รู้เหนือรู้ได้ มันไม่รู้จักความรู้สึกนึกคิดของตัวเอง แต่มันเอาความรู้สึกนึกคิดนี้ไปตรึกในธรรม
ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเอาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเถียง
กันปากเปียกปากแฉะ แล้วมันบอกว่า “ลมไหวหรือชงไหว”

หัวใจมันไหว เพราะมันไม่รู้

แต่ถ้าหัวใจมันไม่ไหว ไม่ไหวเพราะอะไร

คนเราไม่รู้ อวิชชาไม่รู้ มันทำให้เราลังเลสงสัย แต่ถ้าหัวใจเรารู้ หัวใจเราประพฤติปฏิบัติ
มันเป็นปัจจัยตั้ง มันเป็นการประกาศในหัวใจของเรา หัวใจของเราที่ฟังเข้ามา มันต้องทำสมณะ
หรือมันต้องใช้ปัญญา นี่ฟังเข้ามา เถียงกันไปเถียงกันมา แล้วก็มีความสงสัย เหตุผลของโลก
เป็นตรรกะ เป็นความรู้สึกนึกคิด “ฉันทำแล้ว ฉันทำได้ คนนั้นว่าทำแล้วก็ทำได้ เขาว่าที่นั่นก็ทำได้
ที่นี้ก็ทำได้” เขาว่าทั้งนั้นเลย เรื่องของตัวเองไม่มี เรื่องของความเป็นจริง เรื่องของสังขาร เรื่องของ
ปัจจัยตั้ง เรื่องของสันตนิฏฐิโกในใจที่มันประสบพบเห็น ไม่มี แต่มันไปพูดเรื่องคนอื่นหมดเลย

ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรียนมา ๑๘
วิชาการทางโลก ฝึกฝนมาจะเป็นกษัตริย์ นั่นคือทางโลก เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามา
รู้คั่น แสวงหาโมกขธรรม แล้วเวลาตรัสรู้ธรรมขึ้นมา “จะสอนใครได้หนอ จะสอนใครได้” นี้
แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเนาะ ศึกษาทางโลกมาก็พร้อม เวลาเมื่อรู้คั่น มาประพฤติ
ปฏิบัติขึ้นมาทางธรรมก็พร้อม เวลาพร้อมขึ้นมา วางธรรมวินัยมา

ถ้าจิตมันสงบเข้ามา เห็นใหม่ มีความสุข มีความร่มเย็น สมาธิเจริญแล้วเสื่อม เสื่อมแล้วเจริญ เราก็อิ่มน้มน้ำใจของเรา หมั่นแก้ไข หมั่นดูความถูกต้อง “ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ” ถ้าเหตุมันสมควร ธรรมนี้เกิดขึ้นแน่นอน เวลาถ้าเหตุมันไม่สมควร เพราะจิตใจมันไหว พอจิตใจมันไหว มันอยากได้ อยากดี อยากเป็น ความอยากได้ อยากดี อยากเป็น โดยจิตใต้สำนึก คนเรามีอยู่แล้ว

เราเกิดมาทุกคน เราเป็นชาวพุทธโศด้วยกัน เกิดมา เราศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สูดยอของธรรม สูดยอถึงที่สุดคือพ้นจากทุกข์ นิพพาน พ้นจากทุกข์ ทุกคนก็ปรารถนา เวลาทุกคนปรารถนา แต่เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เราเห็นว่านิพพานมันสูงส่ง มันอยู่สุดเอื้อมที่เราจะมีความสามารถที่จะเอาสิ่งนั้นเข้ามาในหัวใจของเราได้

ฉะนั้น สิ่งที่ว่า ขณะเราทำบุญกุศล เรายังมีความตระหนี่ถี่เหนียว ทำสิ่งใดมันยังอึดอัดขัดข้องไปหมดเลย เพราะคำว่า “นิพพาน” นี่มันสุดเอื้อม มันไม่กล้าอาจเอื้อมจะคิดถึงเลยละ แต่ถ้าเรามีอำนาจวาสนาของเราขึ้นมา นี่ทางโลกเราก็ออยู่มาแล้ว ทางโลกเราก็อศึกษามาแล้ว เห็นไหม โลกก็มีเท่านั้น

ความสุขของโลก เห็นไหม เหมือนเหยื่อ นี่ปลาเล็กๆ ตัวหนึ่ง เกี่ยวเหยื่อไว้ แล้วเราก็จับเหยื่อนั้นนะ ความสุขที่ต้องการนั้นนะ ความสุขอย่างนั้นมันเกี่ยวปากนะ เวลาเขากระตุกทีหนึ่งนี่เลือดสาด นี่ก็เหมือนกัน ความสุขทางโลกมีเท่านั้นแหละ เหมือนปลาเล็กๆ ตัวหนึ่ง วิดน้ำทั้งทะเลเลย เอาปลาเล็กๆ ตัวหนึ่ง แล้วปลาเล็กๆ ก็ว่า ความสุขมันน้อยกว่าความทุกข์เยอะนัก กว่าเราจะวิดน้ำทั้งทะเลเพื่อจะจับปลา แล้วได้มาก็ปลาตัวนิดหนึ่ง

นี่ก็เหมือนกัน เราก็อได้วิถทางโลกมาแล้ว แล้วทางธรรมละ

ทางธรรม เห็นไหม เราเกิดมาทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่ากัน เกิดมามีกายกับใจเหมือนกัน ถ้าเกิดมามีกายกับใจเหมือนกัน แต่ถ้าหัวใจมันเข้มแข็ง เวลามันทำความเป็นจริงของมันขึ้นมา ถ้าเป็นความจริงขึ้นมา เรามีสติปัญญาขึ้นมา เราทำของเราได้ ถ้าเราทำของเราได้ขึ้นมา เห็นไหม “ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ” ถ้าเหตุมีสงบระงับเข้ามา จิตใจมันออกรู้ ถ้าจิตสงบ ถ้ามันเจริญแล้วเสื่อม เสื่อมแล้วเจริญ เราก็อิ่มน้มน้ำใจ ใ้สติปัญญาใคร่ครวญของเรา มันขาดอะไร มันขาดสิ่งใด ถึงไม่ได้ตามความปรารถนา

สิ่งที่ทำมา เห็นไหม เวลาอาบน้ำห้องต่างน้ำ เราทำได้ทั้งนั้นนะ งานอย่างใดเราก็ทำได้ทั้งนั้นนะ เพราะมันเป็นงานทางโลกที่เราอาบน้ำห้องต่างน้ำได้ เพราะเราอยากได้ผล แต่เวลาเราปฏิบัติขึ้นมา เวลาปฏิบัติขึ้นมารอบหนึ่ง เดินจงกรม นั่งสมาธิ ภาวนาขึ้นมารอบหนึ่ง ถ้าจิตใจมันไม่ลง มันก็สะสมไว้ “ทำแล้วก็ไม่ได้ ทำแล้วก็มีความสุขความยาก”

“ค้นหาซ่อนค้นหา” โดยจิตใต้สำนึก คนเราอยากพ้นทุกข์อยู่แล้ว อยากได้มรรคได้ผล แต่การอยากได้มรรคได้ผลนะโดยจิตใต้สำนึก จิตใต้สำนึกนี้เราปิดมันไม่ได้หรอก แต่ค้นหาความทะยานอยากมันอยากได้ อยากให้เป็นสิ่งที่เราคำนวณ นี่เราปฏิบัติแล้วต้องได้อย่างนั้น เรานั่งแล้วต้องได้อย่างนั้น... ไม่ได้หรอก นี่ค้นหาซ่อนค้นหา มันยังทุกข์ยากเข้าไปใหญ่

แต่จิตใต้สำนึกที่มันอยากนะ อยาก แล้วเอาความอยากนี้มาประพฤติกปฏิบัติ เอาอยาก ถ้าเราอยากเป็นแบบนี้ ต้องมีสติ อยากเป็นแบบนี้ต้องมีคำบริกรรม ถ้าคำบริกรรมแล้วมันทำให้เราหงไหวหรือลมไหว ถ้ามันบริกรรมแล้วเราไม่พอใจ เราจะเป็นลมก็ได้ เราจะเป็นหงก็ได้

หงก็คือสมาธิอบรมปัญญา ถ้าลม ก็ปัญญาอบรมสมาธิ

นี่มันไหว ไหวเพราะอะไร ไหวเพราะใจมันไหว มันถึงเถียงกัน

แต่ถ้าเราทำของเรา ถ้าจิตมันสงบเข้ามา “อืม! มันมีจริงๆ สงบจริงๆ มีรสชาติจริงๆ”

ถ้ารสชาติจริงๆ เห็นไหม สิ่งที่มีมันเป็นจริงขึ้นมา แล้วถ้ามันเจริญแล้วเสื่อม เราต้องพยายามทำตรงนี้ก่อน ถ้ามันเจริญขึ้นมา มันก็ออกจากถ้าหาญ มันก็ว่าสิ่งนี้เราจะบรรลुธรรม เราจะประพฤติกปฏิบัติให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ เวลามันเสื่อมขึ้นมาแล้วเราจะทำอย่างไรล่ะ เราจะไม่มีเครื่องมือสิ่งใดเลยที่จะใช้ปัญญาของเรา เพราะจิตใจนี้ แม้แต่ฐาน สมถกรรมฐาน ฐานที่ตั้งแห่งการงาน มันยังอยู่ด้วยไม่ได้ มันมีแต่ไฟนแต่ไฟ มันมีแต่ความเร่าร้อน แล้วเรามีความสงบร่มเย็นมันมาจากไหนล่ะ

เวลาสงบร่มเย็น เวลามันสงบขึ้นมา มันก็มีความร่มเย็น มันก็มีความสุขมาก เวลาเสื่อมขึ้นมาอย่างกับไฟๆ ถ้าไฟมันยังมีแผดเผา ถ้าเป็นตบะธรรมมันจะเผากิเลสนะ แต่ไฟจากความเสื่อม ไฟจากกิเลสมันเผาเรานะ ถ้ามันเผาเราขึ้นมา เราก็หาเหตุหาผลขึ้นมา พยายามทำ เห็นไหม ใช้ปัญญา

ถ้ากำหนดพุทโธๆ เราก็ผ่อนอาหาร เราก็ต่างๆ นี่ผ่อนมัน ผ่อนอาหารคือผ่อนกิเลส ถ้ากินอาหารมาก กินอึมนอนอู่น กิเลสก็ตัวอ้วนๆ ถ้ากิเลสตัวอ้วนๆ เห็นไหม กิเลสเป็นนามธรรม เรากินอาหารนะ เรากินข้าว แต่พอกินข้าวเข้าไป พอกินอึมนอนอู่น กิเลสมันก็ตัวโต เรากินข้าว ทำไมกิเลสมันโตด้วยล่ะ แต่ถ้าเราผ่อนอาหาร เราหิว กิเลสมันก็ยุบยอบลง ถ้าเราหิว แต่เราไม่ตาย เราหิว แต่เราพยายามตั้งสติปัญญาอยู่กับเราเพื่อจะมีสติปัญญา เพื่อจะหาอุบายเอาใจไว้ในอำนาจของเรา

ถ้าเราหิว กิเลสมันก็หิวด้วย กิเลสมันก็ยุบยอบลงด้วย เห็นไหม ถ้ากิเลสมันยุบยอบลง เราต้องมีโอกาสที่เราจะทำได้ ถ้าเราทำได้เพราะกิเลสมันไม่มาขัดขวางกีดขวาง เห็นไหม เราใช้ปัญญาอย่างนี้ ปัญญาเพื่อเอาตัวรอดไง ปัญญาเพื่อจะให้หัวใจมันปลอดโปร่ง ถ้าปัญญาอย่างนี้มันเกิดขึ้นมา มันจะทำให้การทำความสงบเข้ามาง่ายขึ้น คนเคยทำความสงบได้ เราเคยทำได้ ถ้าจิตมันเสื่อม เราก็ต้องฟื้นฟูมันได้ เราฝึกหัดใช้ปัญญาอย่างนี้บ่อยครั้งเข้าๆ จิตสงบแล้วสงบเล่าๆ

ถ้ามันสงบแล้ว ถ้ามันเห็นอาการของจิต เห็นไหม เวลาสมณะหรือปัญญา ถ้าใจมันไหว มันก็ต่างคนต่างโต้แย้งกัน เวลาจิตมันสงบนะ แล้วมันเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม เวลาจิตเวลาสงบแล้วมันจะเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม ตามความเป็นจริง ถ้ามันเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม ตามความเป็นจริง นี่มันจับ จับสติปัญญา ๔...สติปัญญา ๔ นี่ต้องจิตมันสงบเข้ามา แล้วเห็นสติปัญญา ๔ จริงๆ มันสะท้อนเลื่อนลั่นในหัวใจ

แต่ถ้าเราเป็นโลกๆ นะ แล้วบอกว่า “เราพิจารณาโดยทางสติปัญญา ๔ พิจารณากายเราก็ตั้งกายขึ้นมา เราก็พิจารณากัน” นั่นมันคือโลก โลกเพราะอะไร โลกเพราะจิต เราเหม่อลอยอยู่นี่จิตเป็นสมาธิไหม ถ้าจิตมันไม่เป็นสมาธิ ในมรรค ๘ เห็นไหม สัมมาสมาธิ มีสัมมาสมาธิ สัมมาปัญญา สัมมาทิฐิคือสัมมาปัญญา มีสัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัมมากัมมันโต งานชอบ เพียรชอบ ความระลึกรชอบ

ถ้าความชอบธรรม ถ้ามีสัมมาสมาธิ จิตใจมันจะลงละเอียด มันจะลงลึกซึ้ง มันจะเป็นฐานฐานที่จะเกิดมรรคญาณ ฐานที่ธรรมจักร จักรมันจะหมุนไป ถ้าจักรมันหมุนไป มันจะเกิดปัญญาขึ้นมา มันจะเป็นธรรม แต่ถ้ามันเป็นกงจักร มันเป็นกิเลส ถ้ากิเลสขึ้นมา “นี่สติปัญญา ๔ สติปัญญา ๔ เราพิจารณาโดยทางสติปัญญา ๔” มันคิดเอง นึกเอง ว่ากันไปเอง

พอว่ากันไปเองนะ มันคิดแล้วเป็นอย่างนั้นใช่ไหม มันคิดให้มันเป็นมันก็เป็น คิดให้มันเป็น
เป็นไง เพราะมันเป็นกิเลส กิเลสมันคิดให้เป็น มันก็เป็นตามที่เราคิด แต่เป็นความจริงไหม? ไม่
เป็นความจริง เพราะมันไม่มีผลไง

คูลี เวลาสมณะหรือปัญญา เวลาเราจิตสงบเข้ามา พอใจมันไม่ไหว นี่เรารู้เลย เรารู้เลยว่า ถ้า
จิตสงบเข้ามานะ ความรู้สึกนึกคิดไปอีกอย่างหนึ่ง ถ้าจิตไม่สงบเข้ามา มันก็เป็นพื้นฐานของมนุษย์
นี่แหละ แต่ถ้าจิตสงบเข้ามา มันสะท้อนถึงจิตจิต มันสะท้อนถึงกิเลส เรานี้รู้ได้ ฉะนั้น พอจิตมัน
สงบเข้ามาแล้ว เวลาเราเห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม ตามความเป็นจริง ถ้าตามความเป็น
จริง เห็นใหม่ สิ่งนี้มันถึงจะเป็นสติปัญญา ๔ จริง

สติปัญญา ๔ จริงคือจิตมันจับต้องได้ จิตจับต้องแล้วจิตแยกแยะได้

การถ้าจิตจับต้องแล้วจิตแยกแยะได้ นี่เป็นธรรม

แต่ถ้าเวลากิเลสมันต่อสู้ระหว่างธรรมกับกิเลสมันต่อสู้กันนะ เวลาเราปฏิบัติ เราจับได้ แล้ว
เราใช้ปัญญาของเรา คือวิปัสสนา เราก็เข้าใจว่า ถ้าเราทำวิปัสสนาไปแล้ว วิปัสสนามันจะ
เจริญรุ่งเรือง มันจะงอกงามขึ้นไป นี่เราคิดว่างานของเรามันจะไม่เสื่อมถอย แต่ในความเป็นจริง
คนทำงานเหนื่อยไหม คนทำหน้าที่การทำงานทุกอย่างต้องใช้พลังงาน แล้วพลังงานที่ใช้ไปแล้วมัน
ต้องเหนื่อย มันต้องเปลี่ยเป็นเรื่องธรรมดา

ถ้าจิต เวลาจิตมันดีขึ้นมา จิตเป็นสัมมาสมาธิ เราจับต้องสิ่งใดได้ แหม! มันปลื้มใจ ภูมิใจ
มันมีความสะท้อนใจ มันขนพองสยองเกล้า มันจะเกิดกรรมโสมถ เวลามันเกิดขึ้นมา มันเกิด
กรรมสังเวช มันจะเกิดน้ำตาร่วง น้ำตาไหล มันจะเกิดการคลายกิเลส เวลามันคืนนะ

ทีนี้พอเราใช้ไป เราพิจารณาของเราไป พลังงานมันก็ต้องเสื่อมถอยเป็นธรรมดา พอมัน
เสื่อมถอยเป็นธรรมดา พอสมาธิมันเสื่อม สมาธิมันเบาลง กิเลสมันได้ช่อง มันก็ออกทำงานของ
มัน แล้วออกทำงานของมัน เวลากิเลสมันเกิด กิเลสมันทำให้ล้มลุกคลุกคลาน พิจารณาไปก็ไม่ได้
พิจารณาไปมันก็ไม่ก้าวเดิน พิจารณาไปแล้วมันก็หมกมุ่นอยู่ตรงนั้นนะ นี่ไง ระหว่างธรรมกับ
กิเลส

เห็นไหม ถ้าเป็นธรรม มันก็เป็นลม

ถ้าเป็นกิเลส มันก็เป็นชง

นี่ชงมันไหวหรือลมมันไหว

เวลาวิปัสสนาไป มันเป็นธรรมหรือมันเป็นกิเลส ถ้าหัวใจมันไหว มันไม่เข้าใจ มันก็คลอนแคลนนี่ไง นี่ระหว่างกิเลสกับธรรม ระหว่างชงกับลม นี่มันก็อยู่ในหัวใจ มันก็มีการกระทำอยู่บนหัวใจ ถ้าจิตมันสงบเข้ามาเป็นสมถกรรมฐาน แต่จริงๆ ก็คือใจมันไหว ใจมันไหวเพราะอะไร ใจมันไหวเพราะจิตมันสงบเข้ามาแล้วนะ จากปุณฺณเป็นกัลยาณปุณฺณ

กัลยาณปุณฺณเอาความสงบของใจขึ้นมาออกวิปัสสนาในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรม รู้ตามความเป็นจริง แต่รู้ตามความเป็นจริงนี่มันเจริญแล้วเสื่อม เสื่อมแล้วเจริญ ถ้ามันปล่อยวางได้ มันพิจารณาแล้วเป็นความจริงขึ้นมา มันก็เป็นตทังคปหาน มันปล่อยวางชั่วคราว มันปล่อยวางกาย ปล่อยวางเวทนา ปล่อยวางจิต ปล่อยวางธรรม ตามความเป็นจริงนั่นแหละ แต่ความเป็นจริงนั่นมันเป็นการปล่อยวางโดยตทังคปหาน มันปล่อยโดยข้อเท็จจริงนั่นแหละ มันปล่อยด้วยกำลังนั่นแหละ แต่มันปล่อยแล้วเป็นอย่างไรต่อไป

นี่ไง ถ้าหัวใจมันยังไหวอยู่ หัวใจมันไหว ไม่ใช่ธรรมหรือกิเลสไหว กิเลสก็คือกิเลส ธรรมก็คือธรรม ที่มันต่อสู้กัน การต่อสู้กันนี่คือวิปัสสนา การต่อสู้กัน นี่ไง ที่เราศึกษามาตั้งแต่ทางโลก ศึกษาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่เป็นโลกหรือเป็นธรรม ถ้าศึกษาเป็นโลกก็ศึกษามาเพื่อวิชาความรู้ ศึกษาเพื่อตรรกะ ศึกษาเพื่อเป็นทางวิชาการ แต่เขาศึกษามาเพื่อประพฤติปฏิบัติ ถ้าศึกษามาเพื่อประพฤติปฏิบัติมันก็เป็นธรรม เป็นธรรมเพราะอะไร เป็นธรรมเพราะมันเกิดขึ้นตามความเป็นจริงในหัวใจนั่น ถ้าหัวใจนั่นมันเกิดขึ้นมา มันเกิดผลของความสงบของใจ

ถ้าใจมันสงบเข้ามา นี่ไง “สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี” นี่ธรรมที่มีค่า ธรรมที่มีค่าคือจิตที่สัมผัส เป็นปัจเจกตั้ง เป็นสันตทิวฐิโก ถ้าจิตสงบเข้ามาแล้ว พอสงบเข้ามาแล้วเราพิจารณา จิตสงบจนมีหลักมีเกณฑ์ขึ้นมา มันก็เห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม ตามความเป็นจริง นี่สิ่งที่จิตสงบเข้ามามันก็เป็นรสชาติอันหนึ่ง จิตสงบเข้ามาแล้วมันก็มีความสุขของมันระดับหนึ่ง แต่เวลาจิตที่มันสงบเข้ามาแล้วมันจับกาย จับเวทนา จับจิต จับธรรม เป็นสติปัญฺฐาน ๔ ตามความเป็นจริงขึ้นมา มันมีรสชาติแตกต่างกัน มันพิจารณาไปแล้วมันปล่อย มันตำรอก มันคายของมัน เวลามันปล่อย มันตำรอก มันคายของมัน นี่เป็นตทังคปหาน คือมันปล่อย

ปล่อยใหม่? ปล่อย ปล่อยแล้วก็ชะล่าใจ ปล่อยแล้ว เพราะอะไร ชะล่าใจหมายความว่า สิ่งที่เราควรจะมีนั้นคราดหมั่นไถ มีการกระทำ การกระทำนั้นให้งานประสบความสำเร็จ ถ้างานยังไม่ประสบความสำเร็จ ใจมันยังไหวอยู่ ถ้าใจมันยังไหวอยู่ เพราะใจมันไหว ไม่ใช่ธรรมหรือกิเลส มันไหว ธรรมและกิเลสมันเป็นผลของการวิปัสสนา มันเป็นผลของใจที่ออกทำงาน

ใจทำงาน เห็นใหม่ ระหว่างสมณะกับปัญญา มันก็ทำงานอันหนึ่ง เพื่อให้สงบระงับเข้ามา จากปุถุชนเป็นกัลยาณปุถุชน ถ้าจิตมันสงบระงับเข้ามา แล้วเราพยายามฝึกหัดของเราเพื่อให้จิตเห็นอาการของจิต ถ้าจิตมันสงบระงับเข้ามา เวลามันเห็นอาการของจิต นี่จิตเห็นอาการของจิต จากปุถุชน เวลาที่มีความรู้สึกนึกคิดขึ้นมา ความคิดเป็นเรา สรรพสิ่งนี้เป็นเราทั้งหมด มันคิด มันเป็นเรื่องโลกๆ ไปหมดเลย พอจิตมันสงบเข้ามา นี่กัลยาณปุถุชน

ถ้ากัลยาณปุถุชนนะ ถ้าจิตมันสงบแล้ว ถ้ามันจับกาย จับเวทนา จับจิต จับธรรมได้ตามความเป็นจริง ที่ว่า “สติปัญญาน ๔ สติปัญญาน ๔” นี้ อันนี้เป็นโสดาปัตติมรรค เป็นมรรค มันต้องเป็นผล ถ้าเป็นมรรคไม่ได้เป็นผล มันก็เป็นมรรค เห็นใหม่ มรรคเจริญแล้วเสื่อม เสื่อมแล้วเจริญ มันก็อยู่ของมันอย่างนั้น แล้วเวลาเราใช้ปัญญาของเราไป ระหว่างกิเลสกับธรรม ระหว่างชงกับลม ที่มันพัด มันไหว เพราะใจมันไหว มันเลยเห็นสิ่งนั้นไหวไปหมดเลย เพราะใจมันยังไหวอยู่ไง

ทีนี้ วิปัสสนาไปแล้วมันปล่อย มันปล่อย ตามความเป็นจริงไหม? เป็น ตามความเป็นจริงเลย มันปล่อย มันปล่อยแล้วใช่ไหม แต่ใจมันยังไหว ไหวเพราะอะไร ไหวเพราะมันยังสงสัย ไหวเพราะมันยังไม่รู้จริง ถ้าไม่รู้จริงมันก็ไม่จบ ไม่จบมันก็ยังสงสัย สงสัยมันก็ต้องหวั่นไหว หวั่นไหว มันก็พัด นี่กิเลสมันก็พัดเข้าไป เราโดนพัดขึ้นมา แล้วอะไรไหว? ใจไหว ไม่ใช่กิเลสหรือธรรม ไหว ใจไหว

พอใจมันไหว ภาวสวะ ใจไหวไง เพราะใจพิจารณาอยู่แล้ว มันปล่อยวางอยู่แล้ว ปล่อยวางตามความเป็นจริงนั่นแหละ พอปล่อยตามความเป็นจริงแล้วมันก็ปล่อยซ้ำปล่อยซาก มันก็อยู่ตรงนั้นนะ ถ้ามีสติปัญญานะ เราต้องย้ำ ซ้ำไประหว่าง...

มันเป็นลมไหวหรือชงไหว

ถ้ามันเป็นชงไหว เห็นใหม่ กิเลส

ถ้าเป็นธรรม ธรรมเป็นลม ลมคือสังขาร เราสร้างของเราขึ้นมา

สิ่งใดที่มันขาดตกบกพร่อง...มันปล่อยไหม? ปล่อย ปล่อยแล้วมันมีอะไรรู้ขึ้นมาล่ะ ปล่อย แล้วมันมีอะไรเป็นความจริงขึ้นมา เพราะใจมันยังไหวอยู่ มันเทียบได้ ปล่อยไหม? ปล่อย ปล่อย แล้วเหลือสิ่งใด แล้วรู้อะไร ใครเป็นอะไร

นี่ไง เวลาเราเหม่อลอยนะ เราเหม่อลอย ไม่ใช่สมาธิ แต่เรามีคำบริกรรมขึ้นมา จิตมันมีคำบริกรรมขึ้นมา มันปล่อยตัวมันเอง บริกรรมขึ้นมาจนมันปล่อยวาง ปล่อยวางความรู้สึกนึกคิดทั้งหมด แต่มันชัดเจนในตัวของมันเอง นี่ก็อัสมาสมาธิ

นี่เหมือนกัน ในการพิจารณา นี่สติปัญญา ๔ จิตมันสงบเข้ามาแล้วจิตมันพิจารณาของมันพิจารณาแล้วปล่อยไหม? ปล่อย ปล่อยแล้วเป็นอย่างไรต่อ นี่ไง มันก็เหมือนกับถ้าเป็นสมณะ ทำปัญญาอบรมสมาธิ นี่ไง ถ้ามันเป็นสมาธิ มันก็มีสติ มีผู้รู้ชัดเจน นี่มันว่างอย่างไร ขณิกะ อุปจาระ อัปปนา มันเป็นอย่างใด มันชัดเจน

แต่ถ้าเหม่อลอย จิตมันก็ปล่อย แต่มันไม่รู้อะไรเลย มันคงที่ตายตัวของมัน เพราะมันไม่มีการดำเนินงาน จิตมันไม่พัฒนาเข้ามา มันไม่เป็นธรรม มันเป็นโลก แต่เวลาพิจารณาของเราพิจารณาระหว่างกิเลสกับธรรม เวลามันปล่อยไหม? ปล่อย ปล่อย ปล่อยแล้วต่อไปอย่างไร

ทีนี้ ถ้าใจมันไหว เพราะใจมันไหว มันก็เพิ่มค่าของมันไปเรื่อยๆ ขึ้นๆๆๆ ก็ว่ากันไป ถ้ายิ่งขึ้นขึ้นไป ขึ้นขึ้น หมายถึงว่า เราทำนาอยู่ที่หนึ่ง แต่เราก็ไปคาดหมายอีกที่หนึ่ง เราเคยทำมาแล้ว เราก็มองเราทำนาของเราขึ้นไปทีหนึ่ง มันส่งออกไปเรื่อยๆ ใจ มันไม่กลับมาสู่...เราทำนาที่ไหน ในนามีอะไร? ในนามีข้าว ในนามีน้ำ ในนามีวัชพืช เราต้องที่นั่นให้ชัดเจน ให้มันออกรวง ออกเม็ด เก็บเกี่ยวจนสำเร็จ มันต้องทำนาที่นั่น ไม่ย้ายที่นาเราไปเรื่อยๆ ไป

นี่ก็เหมือนกัน แต่ถ้ากิเลสมันไหว มันจับต้นชนปลายไม่ได้ มันก็ตะลอนไปเรื่อยๆ ตะลอนไปเรื่อยๆ มันไม่ลงสู่สัจกายทิฐิ สู่ความเป็นจริง สู่หัวใจที่มันหวั่นไหว ถ้าใจมันยังหวั่นไหวอยู่ แต่เราเคลื่อนของเราไปเรื่อย นี่เพราะเราไม่มีความมุ่งมั่น จิตไม่เป็นเอกภาพ จิตมันเส่อสาย เส่อสายไปหมดละ แต่เราปฏิบัติธรรมว่า “สิ่งนี้เป็นธรรมๆ”

ธรรมกับกิเลส เห็นใหม่ ถ้าจิตเสื่อม เวลาจิตเสื่อมขึ้นมา ใช้ปัญญาไปมันก็เป็นกิเลสทั้งนั้นนะ นี่ชง นี่กิเลสทั้งนั้นนะ แต่ถ้าเวลาจิตเราเจริญรุ่งเรือง จิตเรามีหลักมีเกณฑ์ของเรา เราพิจารณาของเรา พิจารณาเวทนาของเรา พิจารณาจิตของเรา พิจารณาธรรมของเรา พิจารณาของเรา เห็น

ใหม่ นี่คือลม ลมคือสังขาร มันพัดให้ขงนั้นไหว มันพัดให้สิ่งต่างๆ เคลื่อนไหว ให้เราเห็นใจ พัดให้รู้ว่าระหว่างลมกับขงมันสั้น มันไหว มันพิจารณาของมัน พิจารณาให้เห็นจริงดี มันฝึกสอนจิตใจ

“ทำไมจิตนี้โง่งนั้ก ทำไมจิตนี้ไม่เข้าใจสิ่งใดเลย สังขารก็แสดงอยู่ต่อหน้า แล้วทำไมพิจารณาแล้วทำไมไม่เข้าใจละ พิจารณาไปแล้วมันก็ผ่านไปๆ” นี่เวลามันปล่อยดั่งคปหานใจ พิจารณาแล้วก็ปล่อย พิจารณาแล้วก็ปล่อย...ปล่อยแล้วเป็นอย่างไรละ ปล่อยแล้วมีผลอย่างไร ปล่อยแล้วมันเป็นความจริงอย่างไร

เพราะใจมันยังไหวอยู่ นี่มันจับ มันจับไม่ได้

ถ้าพิจารณาซ้ำพิจารณาซาก พิจารณาบ่อยครั้งเข้า เห็นใหม่ ระหว่างกิเลสกับธรรม

กิเลส คือเวลาจิตเสื่อม กิเลสคือจิตใจที่มันเป็นสัญญา ปัญญาที่ใช้มากจนกลายเป็นสัญญา แล้วปัญญาที่ใช้แล้วมันไม่มีสัมมาสมาธิ มันไม่คมกล้า คิดแล้ว ปัญญาแล้ว พิจารณาแล้วเท่าไรมันก็ไม่เจริญก้าวหน้า “ทำไมมันเป็นอย่างนั้นๆ” เห็นใหม่ ถ้าเราทำความสงบของใจเข้ามา ใจสงบเข้ามาแล้ว เราฝึกหัด เราออกไปทำงาน

จิตใจที่มันได้รบ มืดที่มันได้ฝึกฝน มืดที่ได้ลับให้ลมกล้า เวลามันออกไปพิจารณา มันจับ! จับ! จับ! มันพิจารณาไป เพราะถ้าปัญญานี้มีสมาธิเป็นพื้นฐาน เพราะถ้าไม่มีสมาธิ ไม่มี ความสงบของใจเข้ามา มันเป็นสัญญาเรื่องโลกๆ หมด แต่ถ้ามีสมาธิเป็นพื้นฐาน สมาธิเกิดที่ไหน? สมาธิเกิดที่จิต เวลาปัญญามันเกิด มันก็เกิดที่จิต เวลามันคมกล้าๆ มันไปประหัดประหารกันที่ไหน? มันก็ไปประหัดประหารไ้อ้ที่ว่าใจไหวๆ นี่ใจ ไ้อ้ใจที่สั้นไหว ไ้อ้ใจที่ว่ามันไม่มีสิ่งใด

มันไม่มีสิ่งใดเพราะมาร มารมันอยู่ที่นั่น แล้วมันผลักไส ผลักไสไม่ให้เห็นตัวมัน ผลักไสไม่ให้รับรู้ตัวมัน แล้วเวลาเราปฏิบัติกันทางโลก เห็นใหม่ “พุทธพจน์ๆ พระพุทธเจ้าสอนอย่างนั้น อยู่ที่หน้านั้น อยู่ที่บรรทัดนั้น”

นี่มันส่งออกจากใจนี้ไปอยู่ถึงในพระไตรปิฎกเขียวหรือ ส่งออกจากใจนี้ไปอยู่ที่หนังสือ นุ่นเลยหรือ ส่งออกจากใจนี้ไปเปิดตื้นนี้มาอ้างอิงเลยหรือ ทำไมกิเลสมันไม่ถกเถียงกันที่ทวาสวะ ไม่ถกเถียงกันที่กลางหัวใจละ ทำไมมันไปหยิบฉวยเอาจากหนังสือมา ไปหยิบฉวยมา

นี่ไง ถ้าเวลากิเลสมันหลอกนะ เราก็ส่งออกหมดเลย มันไม่เป็นปัญญาของเราเลย นี่มันเป็นสัญญา มันเป็นการจำมา มันเป็นที่เราศึกษามา ศึกษามาเป็นโลก ถ้าปฏิบัติเป็นธรรม ถ้าเป็นธรรมขึ้นมา มันเกิดความจริงขึ้นมา นี่ไง มันถึงว่า กิเลสกับธรรม อะไรมันไหว

พิจารณาซ้ำแล้วซ้ำเล่าๆ พิจารณาแยกแยะ เห็นใหม่ เวลาพิจารณาซ้ำแล้วซ้ำเล่า เวลามันขาด นี่กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์

“เราพิจารณา สติปัฏฐาน ๔ เราปฏิบัติตามแนวทางสติปัฏฐาน ๔” สติปัฏฐาน ๔ ทางโลก กายก็คือเรา พิจารณาแล้วมันก็ปล่อย ปล่อยแล้วเป็นอย่างไรล่ะ? ปล่อยแล้วก็เหมือนกับคนนั่งเหม่อใจ ปล่อยแล้วก็คือจบ ปล่อยแล้วก็คือปล่อย ปล่อยแล้วก็ปล่อยตามที่คำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บอกให้ปล่อย ให้อ่าง อย่านไปยึด อย่านไปถือใจ ถ้าไม่ยึดไม่ถือเราก็ปล่อยแล้วไง

ใจมันยังไหวอยู่ มันจะปล่อยอะไร มันปล่อย มันปล่อยที่ใจ ใจมันปล่อย ไม่ใช่ปากมันปล่อย ไม่ใช่ศึกษามาเพื่อปล่อย ถ้าศึกษามาเพื่อปล่อย เห็นใหม่ คุณติ เขาติดคุกนะ เวลาเขาอภัยโทษ เขาปล่อยทีหนึ่งเป็นพันๆ คน นี่เขาปล่อยออกจากคุก คนอยู่ในคุกเขายังปล่อยเลย แต่มันปล่อยตามกฎหมาย ปล่อยตามที่เขาอภัยโทษกัน แต่กิเลสมันจะยอมปล่อยใจเราไหม กิเลสมันจะให้อภัยโทษหัวใจเราหรือเปล่า? มันไม่มีทาง มันไม่มีใครปล่อยหรอก

ฉะนั้น เราศึกษาว่าปล่อยๆ ธรรมะว่าปล่อยอย่างนั้น เราก็ศึกษาว่าปล่อย นี่มันเป็นเรื่องโลกๆ ใจ แต่ถ้ามันเป็นความจริง กิเลสมันไม่ยอมปล่อยใครหรอก กิเลสมันกลัวธรรม ฉะนั้น เวลาธรรม ลมมันพัด ลมพัดมันหอบธรรมะมา มันจะทำให้ลมพลิกปลิวสว่างไสวขนาดไหน นั่นถ้าลมมันมาดี ถ้ากิเลสมันไม่ตื่นตัวขึ้นมาทำให้เราล้มลุกคลุกคลานนะ

ฉะนั้น เวลาปฏิบัติมันจะล้มลุกคลุกคลานอย่างนั้น ถ้าหัวใจยังไหว เราต้องพยายามพิจารณาของเรา พิจารณาแล้วพิจารณาเล่า มันจะปล่อยวางขนาดไหน นั่นเป็นตถังคปหาน ถ้าตถังคปหาน มันปล่อยแล้วมันยังจับต้องได้

ทีนี้ โดยถ้ากิเลสมันไหว เวลาปล่อยแล้วมันบอก “ไม่มี ก็ปล่อยแล้ว หาไม่เจอ” ก็มันยังพุดอยู่ มันยังบอกหาไม่เจอ ก็มันเป็นคนเก็บของตัวเอง ทำไมหาไม่เจอล่ะ “ก็มันปล่อยแล้ว มันหาไม่เจอ” เห็นไหม นี่กิเลสมันไหว

แต่ถ้าเป็นธรรมดา ลมที่มันพัดหัวนี้ไหว พัดจนเสา จนธงนั้นเอียง จะล้มเลยนะ นี่จับได้ ที่ไหนมีความรู้สึก ที่ไหนมีสิ่งที่เป็นที่รู้สึก กิเลสมันซ่อนอยู่ที่นั่น ถ้าพิจารณาภายในปล่อยขนาดไหน เรายังมีความรู้สึกอยู่ มันต้องจับตรงนั้น เห็นไหม ปล่อยแล้วไม่มี...มันมี ถ้ามี เห็นไหม ตังคปทาน ถ้าไม่สมุจเฉตปทาน กิเลสยังมีอยู่ ถ้ากิเลสอยู่นี้มันอยู่บนหัวใจ หัวใจมันก็สั้นไหว

พิจารณาซ้ำพิจารณาซากจนถึงที่สุดนะ กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ ชั้น ๕ ไม่ใช่เรา เราไม่ใช่ชั้น ๕ เวลามันขาด มันขาดไปที่ไหน อะไรมันขาด? นี่สังโยชน์ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ความสงสัย เห็นไหม สีลัพพตปรามาส ความลุ่มลุ่ม ความสงสัย ที่มันอยู่ในหัวใจ มันสงสัยเพราะอะไรละ สงสัย เพราะสักกายทิฏฐิ ความเห็นผิด ทิฏฐิมันเห็นผิด

แล้วเวลามรรคสามัคคีมันทำลาย สมุจเฉตปทาน มันทำลาย มันทำลายที่ไหน? มันทำลายที่กลางหัวใจ ถ้าหัวใจมันทำลายลงแล้ว มันจะไปสงสัยอะไร ถ้ามันไม่สงสัย ทำไมถึงไม่สงสัย มันไม่สงสัย ก็นี่ไง ก็กำลังพลิกศวกิเลสอยู่นี่ไง ศวกิเลส สังโยชน์นี่ไง นี่สังโยชน์มันเป็นศวกิเลส วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส มันพลิก

ฉะนั้น มันพลิก สิ่งที่อยู่ ชื่อ นาย ก. นาย ข. นาย ง. เราก็ตาม เรารู้จักคนนี้เป็นคนทำความผิด หาตัวมันไม่เจอ นี่ก็เหมือนกัน สังโยชน์ ๓ เรารู้จักทุกคน แล้วมันอยู่ที่ไหน สังโยชน์ตัวมันเป็นอย่างไรละ เรารู้จักสังโยชน์อย่างไรละ ถ้าเราไม่ได้มา ไม่ได้ทำลายมัน เราไม่รู้ไม่เห็นหรือ ตำราก็บอกว่าสังโยชน์ ตำราก็บอกไว้อย่างนั้น แล้วเวลาปฏิบัติไปก็เป็นอย่างนั้น แล้วมันเป็นจริงไหม? มันไม่เป็นจริง เพราะเราไม่รู้ไม่เห็นไง

แต่ถ้าเราเห็นนะ สาธุ! ตำรา ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศึกษาเพื่อปฏิบัติ แล้วถ้าพอปฏิบัติตามความเป็นจริงขึ้นมา มันเป็นปัจจุบันธรรม มันพาดพันกันด้วยสติด้วยปัญญา แล้วเวลากิเลสมันตาย มันเห็นชัดเจนมาก แล้วมันจะเอากิเลสหน้าไหนมาหลอกหัวใจนี้อีก ถ้ามันไม่สามารถเอากิเลสตัวไหนมาหลอกหัวใจนี้ หัวใจมันจะไหวไหม หัวใจที่มันไหวอยู่นี้ ก็เพราะกิเลสมันบังเงาอยู่ กิเลสมันบังเงา มันหลบ มันซ่อนอยู่ที่หัวใจนี้ หัวใจนี้ ในเมื่อกิเลสบังเงาอยู่ นี่ศึกษาธรรมมา ศึกษาทั่วมาหัว เอาตัวไม่รอดหรือ

ศึกษาความรู้ ฐูไปหมด แล้วกิเลสอ้าง กิเลสอ้างว่า “ได้ทำความเป็นจริง ได้ทำสมทุกอย่าง ได้ทำตามท้องคัมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สั่งสอนไว้ แล้วเราก็ฝึกฝนตามความเป็นจริง” มันอ้างมันอิงไปหมดเลย แต่หัวใจมันหัวนี้ไหว มันไม่มีสิ่งใดเป็นความจริง

แต่เวลามันสมองเฉยทพหวน มันขาด นี่หัวใจมันไม่ไหว

ถ้าหัวใจมันไม่ไหว สิ่งที่เราประพฤติปฏิบัติมา คนที่ปฏิบัติได้ระดับนี้เขาเรียก “ภาวนาเป็น” พอภาวนาเป็นขึ้นมา เวลาเราภาวนาเป็นนะ ถ้าเราชำระสังโยชน์ ลักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สิลัพพตปรามาส แต่กิเลสที่ละเอียดมันยังมีอยู่นะ ถ้าเราพูดถึงธรรมะระดับนี้ เราเข้าใจได้ชัดเจน แล้วอธิบายสอนใครก็ได้

แต่เวลาเขาบอกว่า “แล้วทำอย่างไรต่อไป แล้วที่มานี้มันมา มาอย่างไร แล้วข้างหน้าต่อไป เป็นอย่างไร”

เวลาข้างหน้าต่อไปมันไม่เข้าใจ ไม่เข้าใจเพราะอะไร เพราะกิเลสที่มันละเอียด ถ้ากิเลสที่ละเอียด สติปัญญามันต้องมากขึ้น ถ้าสติปัญญามากขึ้น เราทำความเข้าใจเข้ามา ความสงบนี้เป็นพื้นฐาน ถ้าใจสงบขึ้นมาแล้ว มันจะรู้มันจะเห็นของมัน ถ้าใจมันไม่สงบ มันก็หวั่นไหวจากภายใน

ถ้ามันหวั่นไหวจากภายใน สิ่งที่อยู่แล้วมันก็คือรู้ สิ่งที่ไม่รู้ นี่ความไหวของใจมันมีซับซ้อน สิ่งที่อยู่แล้วมันไม่หวั่นไหวหรอก สิ่งที่อยู่แล้วเป็นสังขธรรม รู้แล้วเป็นความจริงขึ้นมา ใครพูดก็ได้ ใครพูดก็เหมือนกัน แต่สิ่งที่ไม่รู้สิ สิ่งที่ว่า เราเป็นปัญญาชน เรามีปัญญามาก แต่สิ่งที่เราไม่รู้ เรากล้าเถียงเขาไหม ถ้าเราพูดสิ่งใดไป เวลาเหตุผลเป็นความจริงที่ผิดกับที่เราพูดมานี้ เราไม่มีเครดิตเหลือเลยละ

ฉะนั้น สิ่งที่เราไม่รู้ มันก็มีความสงสัย นี่กิเลสที่มันละเอียดคนนะ เราก็ต้องทำใจของเราให้มันละเอียดเข้าไป ถ้ามันจับได้ สิ่งที่เราปฏิบัติขึ้นมา เริ่มต้นมันจะจับได้ ชั้นอย่างหยاب ชั้นอย่างกลาง ชั้นอย่างละเอียด เห็นใหม่ เวลาพิจารณาภายใน ภายนอก ภายในภายใน มันจะสืบทอดเข้ามา เวลาสืบทอด เห็นใหม่

เพราะชั้น ความรู้สึกนึกคิด เห็นใหม่ เขาบอก “โสดาบัน ชั้น ๕ ไม่ใช่เรา เราไม่ใช่ชั้น ๕ ชั้น ๕ ไม่ใช่ทุกซ์ ทุกซ์ไม่ใช่ชั้น ๕” แล้วเวลาสิ่งที่เรารู้สึกนึกคิดนี้มันไม่เป็นชั้นหรือ ความรู้สึกของเราเป็นชั้นใหม่ ถ้าเราไม่มีสัญญา ไม่มีข้อมูลที่เทียบเคียง เราจะเกิดสังขารปรุงแต่งอย่างไร

เวลาบอกว่า “ขั้น ๕ ไม่ใช่เรา เราไม่ใช่ขั้น ๕” เพราะขั้น ๕ ธาตุ ๔ และขั้น ๕ นี้มันเป็นสักรายกทฤษฎี สิ่งที่เราเข้าใจผิด ถ้าเราเข้าใจผิด เราเข้าใจแล้ว ขั้น ๕ ไม่ใช่เรา เราไม่ใช่ขั้น ๕ นี้ถูกต้อง แต่ขั้นที่ละเอียด สัญญาที่ละเอียด มันมีข้อมูลของมัน มันมีความสงสัยของมัน ถ้ามีความสงสัย นี้มันสืบต่อกันได้ไง ถ้ามันสืบต่อกันได้ ถ้าจิตใจที่ลึกซึ้งไปนี้มันยังห้วนใจของมันเป็นอยู่

ถ้ามันห้วนใจ เราทำความเข้าใจเข้ามา ถ้าจิตมันสงบแล้วมันจับต้องได้ไม่ยากเย็นจนเกินไปนัก พิจารณากาย พิจารณาเวทนา พิจารณาจิต พิจารณาธรรม มันไม่ยากเย็นเกินไปนัก เพราะมันจับได้ ถ้ามันจับได้ จับได้เพราะอะไร จับได้เพราะมันเชื่อสัจธรรม มันเชื่อสัจธรรม จิตใจมันเชื่อสัจธรรม จิตใจที่มันค้นคว้าอยู่นี้ แล้วภาวนาเป็น เพราะเราพิจารณาของเราแล้ว จิตใจเราเคยสั้นใจ ห้วนใจไปหมด ห้วนใจไปหมดเลย แต่พอเราพิจารณาของเรา เรารู้ว่า อ้อ! อภิปุพพธรรม สัจธรรมที่พ้นจากอนัตตา ที่พ้นจากความแปรปรวน ที่พ้นจากความห้วนใจ มันเป็นอย่างใด นี้เขาเรียกคนภาวนาเป็น ถ้าคนภาวนาเป็น ตรงนี้เป็นบาทฐาน เป็นพื้นฐาน

ถ้าคนภาวนาเป็นนะ เวลาจิตมันละเอียดเข้ามา ถ้ามันจับต้องสิ่งใดได้ เพราะเราเคยสัมผัสคลุกคลานมา เราเคยดัดทั้งคพหามา มันหลอกมาขนาดไหนเราก็เคยมา ฉะนั้น สิ่งที่เราจิตเราสงบเข้ามาแล้วจับกาย จับเวทนา จับจิต จับธรรมได้ มันจะต้องมีความรอบคอบ มันต้องใช้ปัญญาที่มันมีความละเอียดอ่อน เราจะไม่ทำอะไรที่ฉาบฉวย ทำสิ่งใดที่สุกเอาเผากิน ทำสิ่งใดที่เราเคยทำมาแล้ว

เวลาเราคิดนะ เวลากิเลสมันใจ กิเลสมันมีกำลังมากกว่า เราก็รู้รสชาติมันมา เวลาลมมันใจ เวลาสังขารที่มันรุนแรงขึ้นมา เราก็รู้รสชาติมา แล้วเวลามันดัดทั้งคพหามา มันปล่อยมา เราก็รู้รสชาติมาว่ามันปล่อย แต่เวลามันไม่ขาด เราก็เคยโดนกิเลสมันหลอกมาแล้ว ฉะนั้น คนที่ภาวนาเป็นนี้มีข้อเท็จจริงในใจเป็นพื้นฐานที่เราจะต้องทำความเข้าใจ ใช้ปัญญาที่ละเอียดลึกซึ้งขึ้นไปกว่านี้ แต่ละเอียดลึกซึ้งขึ้นไปกว่านี้ ขึ้นไปขนาดไหนก็แล้วแต่ กิเลสที่มันละเอียดกว่านั้น มันก็ทำให้ห้วนใจ

ห้วนใจนะ เพราะคำว่า “กิเลส” กิเลสตัดหาความทะยานอยาก ขนาดเราจะมีสติปัญญาขนาดไหน มันก็มีส่วนที่อยากได้อยากดี และมีส่วนที่สุกเอาเผากิน คืออยากจะทำให้มันสมประโยชน์สมความเป็นจริงของเรา มันก็ไม่ใช่ความจริงของเรา

การปฏิบัติ มันถึงจะเห็นว่า สิ่งที่เราทำมา โลกเขาทำ เขามีเอกสารกำกับทุกอย่างนะ ขนาดมีเอกสารกำกับ เขายังมีทิวจิตกัน แต่ของเรานี้มันเป็นนามธรรม มันเป็นความรู้สึกนึกคิด แล้วมันเป็นมรรค มรรคคือว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ที่เกิดขึ้นกับเรา คือลมที่มันพัดแรง ลมที่เราฝึกหัด ลมที่เกิดขึ้นจากการกระทำของเรา แล้วกิเลสมันเป็นธงที่มันหวนไหวอยู่ที่นี่ เวลาเราปฏิบัติขึ้นไป สิ่งนี้มันพลิกแพลง มันมีเล่ห์เหลี่ยม มีกลมาหาทั้งนั้น สิ่งที่มาทางโลกเขามีเอกสารกำกับ เขายังทิวจิตกันได้ แล้วสิ่งที่เราปฏิบัติขึ้นมามันเป็นนามธรรมทั้งนั้น มันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมากับเราทั้งนั้น

ถ้ามันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมากับเรา เห็นไหม เวลากิเลสมันอ้างอิงสิ่งนี้ เราไม่มีสิ่งใดกำกับ มีแต่ประสบการณ์ มีแต่เคยจับได้ มีแต่เคยกระทำ เพราะสิ่งที่เราไปเปรียบเทียบ เห็นไหม ในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ชี้เข้ามาที่ใจนี้ ธรรมทุกข้อขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ชี้เข้ามาหัวใจของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ

เวลาผู้ที่ประพฤติปฏิบัติขึ้นมา มันจะมีประสบการณ์ของมัน ถ้าประสบการณ์ของมัน ประสบการณ์ของเรานี้หลากหลายมาก ฉะนั้น ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงบอก ว่า สิ่งที ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์นี้เป็นใบไม้ในกำมือเท่านั้น ลัจจะความจริงมันเป็นใบไม้ในป่า ใบนี้ใบไม้มันจะมากมายขนาดไหน กับใบไม้ในกำมือขนาดนี้

ฉะนั้น ในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เป็นหลัก ธรรมวินัยเป็นหลัก พุทธพจน์ นี้เป็นศาสดาของเรา เราถือสิ่งนี้เป็นหลัก เพราะถ้าเราไม่ถือสิ่งนี้เป็นหลัก กิเลสมันจะอ้างอิง “ก็ใบไม้ในป่า ใบป่าก็คือความรู้ของเรา ความรู้ของเราก็เป็นธรรมเิง” เป็นธรรมก็กิเลส นี่ของมันเริ่มไหวแรงแล้วนะ พอชมมันไหวแรง การปฏิบัติของเรามันก็ล้มลุกคลุกคลาน

แต่ถ้าเรามีสติปัญญา เราจะเปลี่ยนแปลง เราจะตรวจสอบให้ความเป็นจริงมันเกิดขึ้นกับเรา ถ้าความจริงมันเกิดขึ้นนะ เวลามันปล่อยวางขึ้นมา มันจะรู้จะเห็น พอมันปล่อยวางขึ้นมา มันต้องมีการปล่อยวาง คูสิ เวลากีฬาเขาแข่งขันกัน ถ้าแข่งขันกันใหม่ๆ เขาพยายาม ถ้าใครพิตมาก เขาจะยืนระยะได้นาน ถ้าคนพิตมาไม่ดี เวลาเขาเริ่มอ่อนแรงลง ฝ่ายตรงข้ามเขาจะใช้กำลังของเขา เทคนิคของเขาเอาชนะได้ง่ายดาย

จิตใจของเรา เราประพฤติปฏิบัติของเรา ถ้าสติปัญญาของเรามันไม่มั่นคง กิเลสนะ เราพยายามใช้ปัญญาของเราบีบเข้าไป ใช้ปัญญาเข้าไป มันอ่อนแรงลงนะ การปฏิบัติเราก็ง่ายดาย แต่

ถ้าเราไม่มีความพิศของเรา เราขาดสติหรือสมาธิของเราไม่เข้มแข็งขึ้นมา เวลากิเลสมันมีกำลังมากกว่า เราเป็นฝ่ายท้อแท้ เราเป็นฝ่ายถดถอย นี่เป็นเรื่องธรรมดา เป็นเรื่องความจริงเลย

ถ้าความจริง ที่นี้ หน้าที่ของเรา เราปฏิบัติของเรา เราจะต้องมีสติปัญญาของเรา ดูแลหัวใจของเรา แล้วทำความสงบของใจเข้ามา นี่เพราะหัวใจมันไหว สิ่งที่มีการกระทำมันถึงผิดพลาดไปหมดเลย ผิดพลาดเพราะอะไร เพราะคนมีกิเลส ธรรมดาของคน คนมีคบอด แล้วเราจะทำให้เรารู้แจ้ง เราจะทำอย่างไรให้สายตาได้เห็นภาพโดยความเป็นจริง เราจะต้องละเอียดรอบคอบ

ถ้ามันภาพเลือนราง ภาพที่ตาบอดสี สีที่เราเห็นไม่ตามความเป็นจริง เห็นไหม เวลากิเลสมันเกิด กิเลสที่มันเอาธรรมนี้มาอ้างอิงกับเรา มันเหมือนคนตาบอดสี มันไม่ทันกัน แต่ถ้าเราทำหัวใจของเรา เรารักษาหัวใจของเราจนมันแจ่มแจ้ง ตาเราไม่บอดสี เราจะเห็นภาพนั้นชัดเจน เราจะเห็นว่าสิ่งนี้เป็นกิเลส สิ่งนี้เป็นธรรม

ถ้าสิ่งนี้เป็นธรรม เราปฏิบัติของเรา ถ้ามันเข้มแข็งขึ้นมา พิจารณาซ้ำแล้วซ้ำเล่า ถึงเวลามันก็ขาด โลกนี้ราบหมดนะ ถ้าหัวใจมันไม่ไหว โลกนี้ราบหมดเลย หัวใจไม่ไหว นี่ตรงหรือลม

มันใช้คำว่า “เป็นเช่นนั้นเอง” มันต้องจิตใจที่มันรู้จริงแล้ว

“มันเป็นเช่นนั้นเอง หัวใจมันไม่ไหว”

ธรรมะเป็นธรรมชาติ มันก็หมุนเวียนของมัน ไปธรรมดาของมัน แต่หัวใจ ธรรมที่มันเหนือธรรมชาติ ธรรมที่ในหัวใจของเรา ที่ใจที่ไม่ไหว ถ้าพิจารณาซ้ำเข้าไป ถ้ามันปล่อยวางมา โลกนี้ราบ แล้วก็ว่าสิ่งนี้เป็นธรรมๆ ดิคได้นะ ถ้ามีครูบาอาจารย์ท่านก็ให้ออก

ถ้าให้ออกก็ไปเจออสุภะ ถ้าเป็นอสุภะนะ มันจะรุนแรง ระหว่างกิเลสกับธรรมจะรุนแรงมาก เวลาประพฤติปฏิบัติ ขึ้นของกามราคะ ถ้ามันพ้นจากกามราคะไปนะ ธรรมรุนแรงขนาดไหน มันจะต้องมีความรอบคอบระหว่างกิเลสกับธรรมที่มันพัด มันพัดให้หัวใจล้มลุกคลุกคลาน ถ้าหัวใจนี้มีกำลังขึ้นมา พิจารณาซ้ำ มีครูบาอาจารย์เป็นหลักชัยให้เราอาศัยอุบายวิธีการของครูบาอาจารย์ของเรา แล้วเอาสิ่งนี้มาเป็นหัวใจ แล้วเวลาถ้ามันเกิดขึ้นมาในใจของเรา นี่เป็นข้อเท็จจริงจากเรา

เวลาชำระกิเลส มันต้องเป็นข้อเท็จจริง มรรคญาณ เห็นไหม อนาคามีมรรค มันเกิดในใจ มันต้องเป็นความจริงของเรา แล้วความจริงของเรานี้ ระหว่างกิเลสกับธรรมที่มันต่อสู้ มันพลิก แผลงกัน เราทำของเราให้เต็มที่ของเรา เวลามันสมมุจเฉพหานั้นนะ ครึ้น! ครึ้น! ในหัวใจเลยละ

สิ่งที่หวั่นไหว สิ่งที่เราไม่สามารถเผชิญกับโลกได้ เราไม่กล้าลืมตามองใครนะ เวลากรม รากะมันรุนแรง เราไม่กล้ามองใครเลย เพราะหัวใจมันหวั่นไหวมาก หัวใจมันสั่นไหวไปหมดเลย เพราะอะไร เพราะกรมรากะมันรุนแรง

แต่ถ้าเราพิจารณาของเราด้วยสังขธรรม เห็นไหม ลมรุนแรง ลมที่กรรโชกพัดรุนแรงขึ้นมา มันจะช่วยทอน ช่วยทำให้มันจางลง ช่วยทำให้มันละเอียดขึ้น เห็นไหม มันจะละเอียดขึ้นๆ เข้า ไปสู่ที่ใจ พิจารณาซ้ำพิจารณาซากๆ มันไปครึ้น! กันในหัวใจนะ ถ้าหัวใจครึ้น! มันทำลายไปแล้ว มันทำลาย เห็นไหม มันมีเศษส่วน

เศษส่วน พิจารณาซ้ำๆ เข้าไป สิ่งที่จิตใจไม่หวั่นไหวกับกรมรากะ แต่สิ่งที่มันสงสัย เศษ ทั่งมันยังสงสัย พิจารณาซ้ำๆ เข้าไป มันก็คิดอีกนะ พอพิจารณาซ้ำๆ แล้ว คิดว่ามันทำแล้วไง นี่ คืออรหัตตมรรค นี่คือหมดแล้ว แล้วก็ว่างหมดเลย เห็นไหม ชั้นอย่างหยาบ ชั้นอย่างกลาง ชั้น อย่างละเอียด กายนอก กายใน กายในกาย แล้วตัวมันละ ตัวมันเป็นอะไร ตัวมันเป็นอะไร

เห็นไหม สิ่งที่สั่นไหวมาจากข้างนอกมาทั้งหมด ใจมันไหวมาทั้งหมดเลย เวลามันถึงที่สุด แล้วนะ “จิตเดิมแท้ที่ส่องใส จิตเดิมแท้ที่มองไปด้วยอุปกิเลส” จะส่องใส เสร้าหมอง ไหวไหม? มันสั่นมันไหวของมันนะ มันสั่นมันไหวอันละเอียดใจ สั่นไหวอยู่ที่ในหัวใจของเรา ไม่ต้องอาศัย การกระทบจากที่ไหน ไม่ต้องอาศัยการกระทบจากใคร ไม่ต้องลืมตามองใคร ไม่ต้องฟังเสียงใคร ไม่ต้องอยู่กับใคร มันก็เฉา มันก็เหงา มันก็หงอย

แต่ถ้าพิจารณาซ้ำพิจารณาซากขึ้นไป เห็นไหม มันก็จับได้

ถ้ามันจับได้ เห็นไหม ระหว่างธรรมกับกิเลส อรหัตตมรรค สิ่งที่เป็นธรรมกับกิเลสที่มัน ต่อสู้กัน แต่เวลาใช้ปัญญาอย่างนี้ เวลาเราใช้ปัญญา สิ่งที่เราใช้ปัญญา ปัญหานี้ถ้ามีสมาธิมันก็ ออกไปเพื่อใช้ปัญญา ถ้าสมาธิเสื่อมมันก็เสื่อม แต่ถ้าอันที่มันเป็นส่องใสๆ มันเป็นละเอียด มันใช้ ออกไปไม่ได้ เพราะตัวมัน ขยับก็ออกนอก ถ้าเข้ามาข้างในมันก็ส่องใส มันก็เสร้าหมอง เพราะใจ

มันไหว พอมันจับได้ มันพิจารณาของมัน เห็นไหม ย้อนกลับเข้ามา ถ้าจับได้นี้เป็นอรหัตตมรรค ถ้าอรหัตตมรรค มันพิจารณาพลิกฟ้าคว่ำดิน

ถ้าจิตนี้ได้ทำลายภวาสวะ ฐานที่ตั้ง จิตเดิมแท้ที่ส่องใส จิตเดิมแท้หมองไปด้วยอุปกิเลส ปฏิสนธิจิต ปฏิสนธิวิญญาณ ไม่ใช่วิญญาณในขันธ

สิ่งที่เรารับรู้ขณะนี้ วิญญาณในขันธ ๕ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี่เป็นขันธ เป็นกอง เวลามันทำลายเข้ามาหมดแล้ว ทำลายขันธ ทำลายทุกอย่างหมดเลย เหลือแต่ตัวของมัน พอตัวของมัน เวลาทำลาย จับตัวมันได้ ถ้าใช้ขันธ จะไปทำลายตัวมันไม่ได้ ต้องใช้ปัญญาญาณ สิ่งที่เป็นปัญญาเข้าไปทำลายถึงที่สุด ทำลายตัวภวาสวะ ทำลายตัวภพ ทำลายตัวใจ ใจที่มันสั่นไหว ที่มันเศร้าหมอง ที่มันส่องใส เวลามันพลิกฟ้าคว่ำดินแล้วจบ ใจไม่ไหว คงที่ของมัน สิ่งที่คงที่มันเกิดขึ้นมาได้

จากที่ภวาสวะเป็นภพ ทำลายแล้วคงที่อย่างไร

คงที่แบบองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปเที่ยวสวนใจ เห็นคนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย แล้วสิ่งที่ตรงข้าม ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย มันเป็นอย่างใด องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสวงหา ประพฤติปฏิบัติขึ้นมา จนเป็นธรรมในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาสวักขณญาณทำลายกิเลสทั้งหมด แล้ววางธรรมและวินัยนี้ไว้ แล้วเราศึกษา ประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ถ้าใจเราเป็นแบบนั้น เห็นไหม คงที่แบบไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย เอวัง